

2019-015

Archeologienota Moerkerke Middelburgsesteenweg 13

Programma van Maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Gwendy WYNS

1-7-2019

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande verkavelingsaanvraag te Moerkerke Middelburgsesteenweg 13 (provincie West-Vlaanderen), gelegen binnen woongebied en waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen meer dan 3000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is 7779m² groot en is gelegen in Moerkerke (Damme) aan de Middelburgsesteenweg ter hoogte van huisnummer 13 en 13A. Het plangebied is momenteel gedeeltelijk bebouwd, vrij centraal noordelijk is een woonhuis met stallen aanwezig. Erbij is ook een serre gelegen. Tussen de straat en het huis en de stallen is een verharding aanwezig. In de noordoostelijke hoek zijn nog enkele kleine gebouwtjes aanwezig die toebehoren aan de omliggende bebouwing. De rest van het terrein is in gebruik als landbouwgrond. Verspreid zijn enkele bomen aanwezig. Langs de westelijke grens loopt een waterleiding over het terrein. Er rond is een zone opgenomen in de plannen waar niet mag gebouwd worden om deze leiding niet te beschadigen. Het betreft een strook van 10m breed langs de westelijke grens, met een oppervlakte van ca. 800m². Deze strook kan al reeds verstoorde zone worden aanzien.

Reeds op de Ferrariskaart uit ca. 1777 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied. Deze situeren zich voornamelijk centraal in het noorden. In de deze zone worden er in de 19^{de} en 20^{ste} eeuw verschillende gebouwtjes bijgebouwd en afgebroken. Een topografische kaart uit 1967 toont nog verschillende gebouwtjes verspreid op het terrein, en een groter gebouw in het zuidoosten. Latere luchtfoto's tonen dat het een serre betreft, die rond 2010 werd afgebroken. Ten westen van de serre was centraal op het plangebied een klein ovaal waterreservoir gelegen. Op de luchtfoto uit 1971 is te zien dat het meest westelijk perceel dienst doet als boomgaard. Waar op de oudere kaarten het gebouw aan straatzijde steeds als 1 volume wordt afgebeeld, wordt uit de kaarten en luchtfoto's van de laatste decennia van de 20^{ste} eeuw duidelijk dat dit op dat moment 2 afzonderlijke volumes waren. Het meest westelijke volume werd kort na 2003 afgebroken. De laatste jaren vonden er dus tamelijk wat werken plaats op het plangebied: afbraak van het westelijke gebouw aan de straatzijde en van de serre, de vijver werd gesupprimeerd en de bomen op het westelijke perceel werden gerooid. Moerkerke is gelegen in het overgangsgebied tussen polders en zandstreek. In dit gebied werd in de volle middeleeuwen Moerkerke gesticht nadat er delen ingepolderd werden. Het plangebied was tot diep in de middeleeuwen onderhevig aan de invloed van de zee en is dus gelegen in een dynamisch polderlandschap, waarbij langdurige menselijke aanwezigheid voorafgaand de volle middeleeuwen zo goed als onmogelijk was. De zeewerking heeft er voor gezorgd dat er diverse fluviaale afzettingen aanwezig zullen zijn op het plangebied. Deze mariene afzettingen werden vastgesteld bij het landschappelijk booronderzoek. Dit onderzoek toonde aan dat er op het grootste deel van het terrein 2 archeologische niveaus aanwezig zijn. Het eerste niveau situeert zich op de bovengrens van de getijdenafzettingen, tussen 45 tot 75cm onder het huidige maaiveld. Een tweede niveau bevindt zich op de grens tussen de getijdenafzettingen en de eolische dekzanden van Pleistocene oorsprong, tussen 110 en 135cm onder het huidige maaiveld. In het noordwesten werd er slechts 1 archeologisch niveau vastgesteld op 45cm onder maaiveld, in de zuidoostelijke hoek van

het terrein bevindt het tweede niveau zich op 80cm onder het huidige maaiveld. Het plangebied is gelegen langs de voormalige Romeinse weg van Middelburg naar Aardenburg. Ten noorden ervan bevindt zich het kasteel van Moerkerke, een motte van waaruit Moerkerke ontstaan zou zijn. In de nabijheid van het plangebied gebeurden de laatste jaren enkele proefsleuvenonderzoeken, waarbij echter geen relevante archeologische sporen werden aangetroffen. In de omgeving is via luchtfotografie een vermoedelijke grafheuvel uit de metaaltijden gedetecteerd, en werden er enkele metaaldetectievondsten gedaan uit de volle middeleeuwen. De landschappelijke boringen hebben aangetoond dat er een laag potentieel is voor de bewaring van steentijdsites. Algemeen kan aan het plangebied een gemiddelde verwachting gegeven worden voor archeologische sites met grondsporen. Deze sites kunnen zich op 2 niveaus situeren: middeleeuwse sites kunnen aanwezig zijn op het bovenste niveau, oudere sites kunnen bewaard zijn onder de getijdenafzettingen.

De gebouwen op het terrein worden afgebroken (met uitzondering van de serre, deze blijft behouden), de verharding wordt opgebroken, de bomen worden gerooid en het terrein wordt bouwrijp gemaakt. Vervolgens wordt een verkaveling met 14 wooneenheden gerealiseerd. In de zuidwestelijke hoek is een groter gebouw gepland voor een project begeleid wonen. De ontwikkeling gebeurt gefaseerd: eerst de westelijke helft en de wegenis, en in een volgende fase de oostelijke helft. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op bijna het volledige plangebied: het bouwrijp maken van het terrein (incl. sloop gebouwen, opbraak verhardingen en rooien bomen), bodemingrepen voor aanleg van de nutsleidingen en van de interne wegenis, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen, de groenzone en de waterbuffer. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond. Ter hoogte van de strook boven de waterleiding langs de westelijke grens zal de bodemingreep beperkt moeten blijven om de leiding niet te beschadigen.

Het plangebied kent een gemiddelde archeologische verwachting voor archeologische sites met grondsporen. Er is een lage verwachting voor in situ bewaarde steentijd artefactensites. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van Moerkerke, waarover archeologisch niet veel gekend is. Ook sites uit de Romeinse periode (gezien de ligging langs een in oorsprong Romeinse weg) of de metaaltijden zijn niet uit te sluiten. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning. Op dit moment bevinden er zich bovendien nog gebouwen en bomen op het terrein, en kan er geen verder vooronderzoek uitgevoerd worden.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

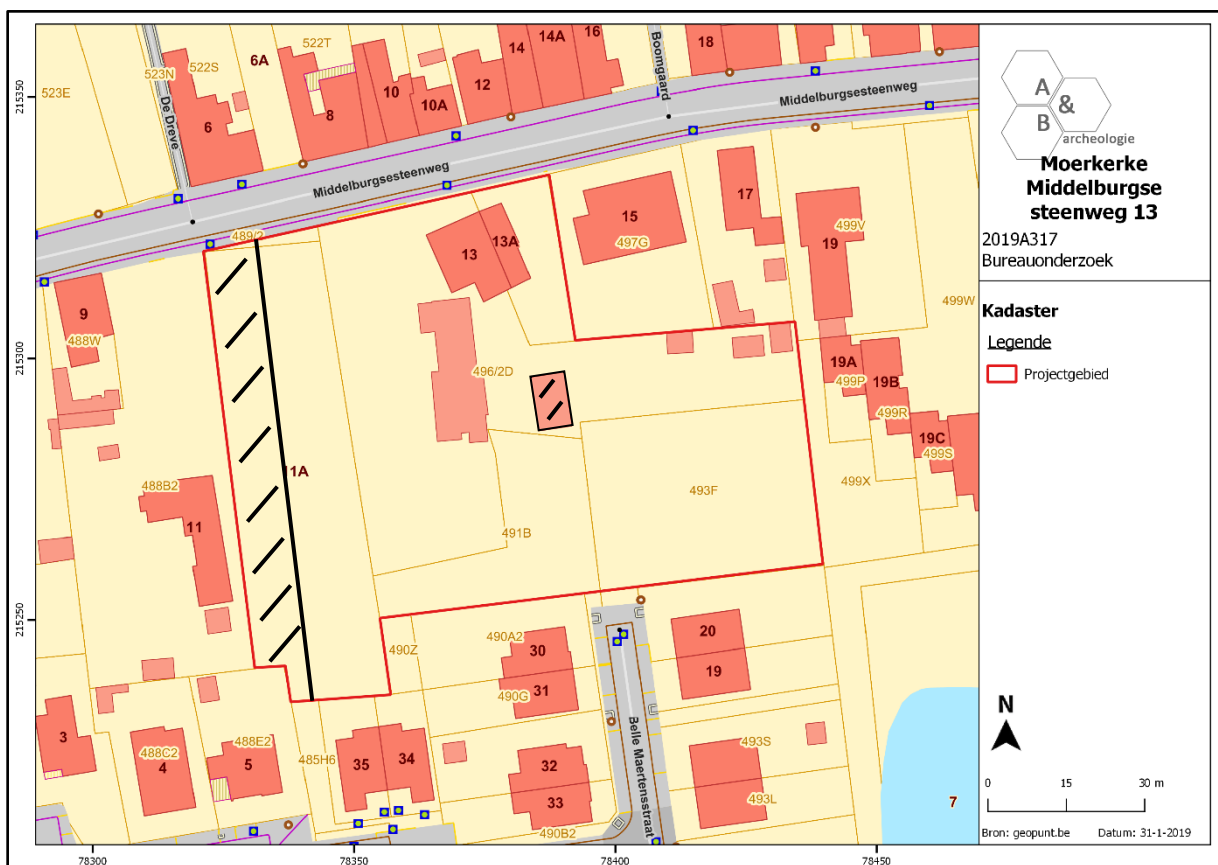
Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Moerkerke (Damme), Middelburgsesteenweg 13

Lambertcoördinaten: X: 78321, Y: 215320; X: 78438, Y: 215258

Kadastergegevens: Damme, afdeling 6, sectie A, percelen 489D, 489/2, 496/2D, 491B, 493F en 497H

Oppervlakte plangebied: 7779m²

Oppervlakte onderzoekszone: 6909m². De westelijke strook boven de waterleiding (10m breed, ca. 800m² groot) en de te behouden serre (ca. 70m²) komen niet in aanmerking voor verder vooronderzoek.



Figuur 1 Aanduiding van het plangebied op het kadasterplan, met in zwart de niet te onderzoeken zone in het westen van het terrein en de te behouden serre (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Wat is de bodemopbouw in het plangebied?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Op welk niveau werden de sporen aangetroffen?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er restanten terug te vinden van de voormalige bebouwing, die minstens tot eind 18^{de} eeuw teruggaat?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en min of meer west-oost georiënteerd. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Gezien het voorkomen van een marien pakket afgezet bovenop een meer zandige bodem, is de kans bestaande dat er zowel op het contactpunt tussen de teelaarde en het mariene pakket, als op het raakpunt tussen het mariene pakket en de onderliggende zandige bodem een archeologisch niveau met grondsporen bewaard kan zijn. Bij aanleg van proefsleuven dient dus rekening gehouden worden met een gelaagde afgraving en de kans op meerdere archeologische niveaus.

De verkaveling wordt in 2 fase uitgevoerd: in een eerste fase wordt de wegnis aangelegd en het westelijke deel ontwikkeld, in een tweede fase wordt het oostelijke deel ontwikkeld. Ook het proefsleuvenonderzoek wordt in 2 fases uitgevoerd (zie figuur 2). Indien er een grote tijdsspanne zit tussen het uitvoeren van fase 1 en fase 2, kan het noodzakelijk zijn om per onderzoeksfase een aparte nota op te maken en in te dienen ter aktename.

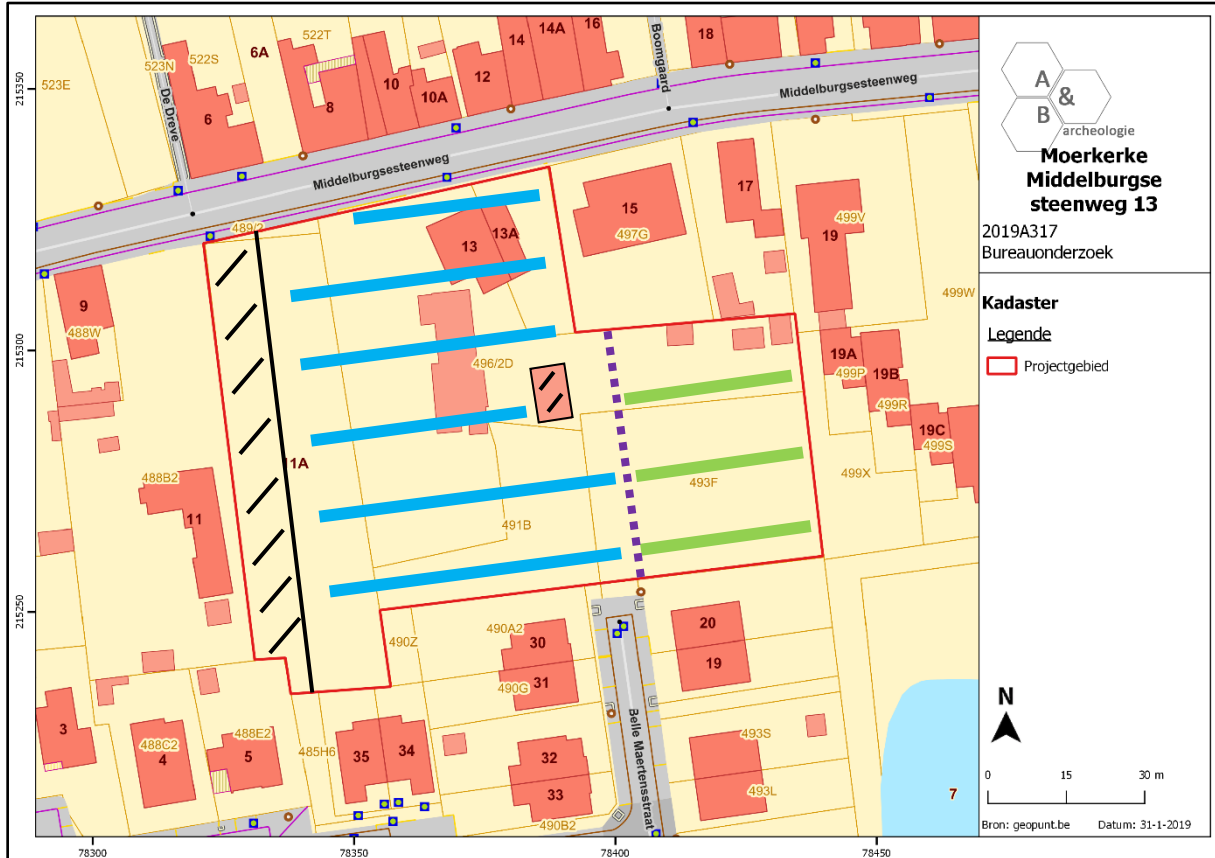
Er wordt in totaal 10%, oftewel ca. 691m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 173m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 864m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat de huidige gebouwen afgebroken worden en de bomen geroid voorafgaand het sleuvenonderzoek. Bij de afbraak is het belangrijk dat de funderingen of mogelijk aanwezige kelders niet uitgegraven worden. De bomen worden slechts geroid tot op maaiveldniveau. De stronken blijven staan, deze worden ook niet uitgefreesd. Op die manier wordt vermeden dat er

ongedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De stronken en funderingen kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.



Figuur 2 Indicatif sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be). Zwart: niet onderzoekbare zone; blauw: sleuven fase 1; groen: sleuven fase 2; paarse stippellijn: grens tussen fase 1 en fase 2.

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 100 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek in poldergebied.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.